

# למידה משמעותית

**מדוע מתחילים ללמד את הילדים מחומש ויקרא? כיצד נוכל להנחיל לצעירי הצאן עולם של ערכים ומשמעויות הנלמדים בין השורות של ספר ויקרא?**

**הרב אבי אברהם, יועץ ומנהל מרכז קומ"ה לקידום והעצמה בטור חינוכי אקטואלי**

זהו מעשה שהיה -או כמעט שהיה- בתקופת שלטון הצארים ברוסיה.

באותה תקופה היו היהודים סגורים ומוגבלים בתחומי מושב וכל נסיעה לעיר רחוקה, ולמוסקבה במיוחד, חייבה רישיון מיוחד.

גיבור סיפורנו, יהודי מפולפל בלימודו ובקי גדול בהוויות אביי ורבא, הצליח לאחר מאמצים רבים להשיג רישיון מיוחד מטעם השלטונות כדי לנסוע מאודסה למוסקבה. הוא עלה לרכבת ותפס את מקומו. בתחנה אחריו עלה לרכבת נוסע נוסף והתיישב מולו.

היהודי המפולפל מלימודו הסתכל בנוסע החדש ומיד חשב לעצמו: **מי יכול להיות הנוסע הזה?** הוא בודאי איננו איכר, ואם איננו איכר הוא בודאי בא מן האזור הזה.

**אם הוא בא מאזור זה הוא חייב להיות יהודי**, כי זהו הרי אחרי הכל אזור יהודי.

ואם הוא יהודי, **לאן הוא יכול לנסוע ברכבת זו?** ... הלא אני היהודי היחיד מאזורנו שקיבל רישיון לנסוע למוסקבה?

אהה! הרי בסמוך למוסקבה יש עיירה קטנה, 'סאמבט' שמה. **לשם ודאי מועדות פניו**, כי לעיירה זו אין היהודים זקוקים לאישור מיוחד מהמשל כדי לנסוע.

**אבל למה שייסע יהודי לסאמבט?**

הוא בודאי נוסע לבקר את אחת המשפחות היהודיות המתגוררות בעיירה זו - הסיק ידידנו.

**וכמה משפחות יהודיות יש בסאמבט? רק שתיים – ה'ברנשטיינים' וה'שטיינברגים'.**

הברנשטיינים הם משפחה איומה ונוראה. לכן אין להניח כי צעיר חיובי ומרשים שכזה ייסע למשפחה כזו. אז הוא בטח נוסע לבקר אצל השטיינברגים.

לשטיינברגים יש רק בנות. **אולי הוא נשוי לאחת מהן?** ואם כן, מי מהן הוא נשא לאשה? שמעתי ששרה נישאה לפרקליט נאה מבודפשט ואסתר נישאה לאיש עסקים מז'יטומיר.

לפי מראהו הוא נראה יותר כפרקליט ולא כאיש עסקים, ולכן שמו חייב להיות **'אלכסנדר כהן'**. אבל אם הוא בא מבודפשט האנטישמית, הוא ודאי לא השאיר לעצמו את השם כהן במקצועו.

איך משנים ההונגרים את שמותיהם? מ'כהן' הם הופכים בדרך כלל לקובאץ'. אך ההונגרים האנטישמים אינם מתירים לכל כהן לשנות את שמו.

אם התירו לו משמע שיש לו מעמד מיוחד. **אולי דוקטורט מהאוניברסיטה.**

כאן כבר פנה ידידנו המפולפל אל הנוסע בשכנותו ואמר לו: **"מה שלומך ד"ר קובאץ'?"**...

"תודה לך, טוב מאד" - השיב האיש המופתע - **"אך מנין ידעת את שמי?"**

"אהה..", השיב היהודי, זה הרי ברור ומובן מאליו!..."

### מדוע מתחילים בתורת כהנים?

המדרש (ויקרא רבה ז, ג) מביא: "אמר ר' אסי, מפני מה מתחילים ללמד תינוקות בתורת כהנים (חומש ויקרא) ואין מתחילים בבראשית?"

אלא, שהתינוקות טהורים והקרבנות טהורים, יבואו טהורים ויתעסקו בטהורים".

ה"כלי יקר" הוסיף וביאר גם שהאות א' הקטנה שבויקרא זעירא, כדי לרמוז בכך על התינוקות הזעירים שמתחילים את לימודם דווקא מויקרא, וכי יש בכך משמעות כפולה גם לכך שהעוסק בקרבנות נטהר להיות כילד קטן, החף מכל חטא.

תשובה זו מתעלמת אולי במכוון מהפן הדידקטי של משמעות הלמידה בספר ויקרא.

**מדוע מונהג להתחיל למידה משמעותית עם הילדים דווקא בתורת הקרבנות, נושא שהוא קשה להבנה, לא מעשי כ"כ, ורחוק ממציאות החיים של הילדים?**

המפרשים שואלים עוד גם על נוסח התשובה שבמדרש: אם משום 'יבואו טהורים ויעסקו בטהרה', מה הבעיה בחומש אחר? **הלא כל התורה כולה טהורה**, ומדוע א"כ שלא יתחילו מבראשית?

כמו"כ היה מקום להבין, הלא ידוע שסדר הקרבנות נתקן לדורות כאלטרנטיבה לעבודת הקרבנות שנתבטלה "אמר לפני רבש"ע, תינח בזמן שביהמ"ק קיים, בזמן שאין ביהמ"ק קיים מה תהא עליהם? אמר לו כבר תיקנתי להם סדר קרבנות, **בזמן שקוראים בהם לפני, מעלה אני כאילו הקריבום לפני ואני מוחל להם על כל עוונותיהם**" (בראשית רבה טו, ח)

וגם לפי תוספת זו מהדהדת התמיהה; מה בוער בדיוק להתחיל ללמוד עם ילד, שאינו יודע חטא מהו ואינו מתחייב בעצמו עד לגיל בר המצווה בשום עוון, דווקא בסדר הקרבנות שבסדר ויקרא העוסק **בחטא ועונשו**, ודרך התשובה שבקרבת וידי וכיו"ב?

### לשורש המנהג

למעשה נראה, מנהג זה, הצליח להשתרש ולשרוד בתלמודי התורה אלפי שנים, על אף שאינו הלכה ממש.

שורשי מנהג זה עתיקים מאוד ומקורם ככל הנראה עוד מתקופת הבית הראשון.

הכהנים בתקופת הבית היו ממונים גם על הוראת התורה (כמו שנאמר בירמיהו יח, יח; וביחזקאל ז, כו, "כי לא תאבד תורה מכהן"). מכאן מניחים החוקרים שבת-הספר הראשונים שהיו בעם ישראל נוהלו על ידי הכהנים, ותפקידם היה להכשיר את צעירי הכהונה.

לפי זה מסתברת גם ההנחה שחומר הלימוד המרכזי מקטנות היה קשור לענייני הכהנים ונלמד מספר 'תורת כהנים'. חיזוק לטענה זו אפשר ללמוד מכך שמדרש ההלכה לספר 'ויקרא' נקרא 'ספרא' – כלומר ספר סתם, ורש"י מסביר (בבלי, חולין, סו ע"א) – "לפי שהיה שגור בבית-המדרש בפי כולם".

גם מהמובא באבות דר"נ כסיפור על רבי עקיבא שהחל ללמוד תורה בגיל מאוחר, ניתן לראות כי זהו מנהג שהשתרש גם בשאר בתפוצות ישראל מקדמא דנא להתחיל את הלמידה המשמעותית שלאחר אותיות הא"ב בחומש ויקרא- 'תורת כהנים':

"הלך לו אל בית-הספר והתחיל לקרוא בלוח הוא ובנו. אחז רבי עקיבא בראש הלוח ובנו בראש הלוח. כתב לו אלף-בית ולמדה, אלף-תיו-ולמדה, תורת כוהנים ולמדה. היה לומד והולך עד שלמד כל התורה כולה..."

במהלך השנים, בפרט לאורך ימי הביניים ותקופת ההשכלה, נוצר סביב מנהג זה פולמוס, שהוביל לתוצאה חלקית של שינוי המציאות בחלק מתלמודי התורה שמתחילים "מבראשית" ואכמ"ל.

## כל ההתחלות קשות

אך יתכן כי לתחילת הלמידה מויקרא ישנה משמעות רבה ועקרונית המכוונת להחדיר גם הבנה בדפוסי הלמידה הדידקטיים - תורניים.

הדבר ראשון שהילד שלנו ילמד כשיתחיל מויקרא הוא **שתורה זה לא רק סיפורים**.

סיפורים שמענו כבר מהגננת, ואותם התחלנו דווקא 'מבראשית'. דווקא תהליך ה'למידה' בגיל המאוחר יותר של הילד מתחיל מויקרא, חומש קשה ומורכב יותר. ללמדנו וללמד ישירות או בעקיפין את הילד הנכנס בשערי הלמידה **ש'ללמוד תורה זה קשה בהתחלה!..**

כלומר, תדע כבר מתחילה שלהיכנס לעולם התורה זה דבר מורכב ולא פשוט. גם הדרך לרכוש את הידע- המצריך כלים רבים יותר מאשר למידה אחרת (חשבו נא כמה מורכב לילד לקבל ולהבין את הוראת הגמרא ואת צורת הדף, אוצר מילים, השפה הייחודית, ללא פיסוק, היררכיה כרונולוגית, ההקשרים, משמעות הלכתית, כללי לימוד ועוד, השונים מכל למידה אחרת).

גם המשמעות הפנימית של הלימוד והעובדה שיש ללמידה **ביטוי חיוני בחיים בשטח**, ולא רק לימודי 'תיאוריה' בעלמא, גם לנוכח קשיים והתמודדויות, טבעים ויצרים שמושכים בשונה מהנלמד.

החובה ללמוד גם כאשר הלמידה עצמה לא תמיד מעניקה תשובות עד לשורש הדבר כמו במקרה של "חוקים" בתורה, שאמנם ניתן למצוא בהם "טעם", אך סיבתם השמיימית איננה ידועה לנו אל נכון, והקושי ללמוד ולעשות בלי לרדת לחקר סיבת הדבר אינו מובן מאליו.

מכלול הנתונים הללו, הינם עובדות לקושי הקיים בכניסה לעולם הלימוד התורני. כאשר ילד נכנס לעולם הלימוד איננו משלים אותו בעובדות ומבטיחים לו 'גן של שושנים', אלא משדרים לו מיד: **"כל ההתחלות קשות!.."**

אנו פותחים כביכול את כל הקלפים על השולחן ומספרים לו: **'דע לך ילד, כי העולם אליו אתה נכנס, אינו קל. קיים פה קושי, קיים כאן מאמץ, נוכל גם לעזור לך מנסיון שלנו, אך דע לך שהמאמץ הזה גם משתלם ומתגמל, בעוה"ז ובעוה"ב.'**

מי שיתאמץ ויתחבר גם מתוך הקושי יראה גם התקדמות וצמיחה, וכאמור **רק 'ההתחלות קשות'**, אך סופם של הדברים שכאשר נמצא בהם עניין וחיבור אישי נזכה לס"ד ונגיע לידי הנאה ומתיקות בלימוד, כמובא בהפטרה בפרשה: "לא אותי קראת יעקב, כי בי יגעת ישראל" והסביר המגיד מדובנא שהפירוש הוא שאם אתה "יגע" וסוּחב בקושי, אז מתגלה שכנראה ש"לא אותי קראת יעקב", כי המטרה של הקב"ה היא לא להקשות עלינו אלא לתת לנו עונג והנאה רוחנית בלימוד. **אם אנחנו נשארים ורואים בזה קושי גם לאורך זמן, אז כנראה שעשינו משהו לא נכון בתהליך ובדרך, ואנחנו סוּחבים אולי מטען אחר.**

המבחן האמיתי בסופו של דבר יהיה- **מה נשאר ממה שלמדת, מה השפיע בצורה משמעותית ומה לקחת לעצמך?...**

מספרים על אחד שבא לאדמו"ר מקוצק ואמר לו: "הרב, למדתי את כל הש"ס...". ענה לו האדמו"ר?:  
"ומה הש"ס לימד אותך?..."

אך הדברים לא באים לידי ביטוי רק מבחינת התוכן והמשמעות של התורה לחיינו. לצורת הלמידה הייחודית והמאתגרת המונהגת מזה דורות ישנה השפעה גם על 'הראש היהודי' המיוחד. מי שיאמץ את החשיבה העמוקה הזו כטבע שני גם בשאר מישורי החיים, עשוי אולי להצליח באמצעות הכלים שרכש להסיק אפילו ב'קלות' מה שמו של היושב לצידו ברכבת...

### **אפשר לתקן!**

נושא רעיוני נוסף שניתן להעביר לילד בתחילת הלימוד בספר ויקרא הוא משמעות הקרבן ותפיסת היהדות שהחטא הוא לא נקודת אל-חזור.

**מכל מצב ומכל מרחק ניתן לחזור בתשובה ולתקן את המצב.**

**חשוב ללמד את הילד מתחילת דרכו לא רק על ה'חטא' אלא גם על הדרך לשנות ולתקן, כדי שלא יתיימש מאידך ממה שנדרש ממנו במקביל מראש, ויבין שקיים מצב מציאותי של ניסוי וטעיה. שפעם התשובה הייתה ע"י קרבן וכיום כביכול קלה אפילו יותר- באמצעות תפילה ותשובה.**

יסודות אלו חשובים לכל אחד מאיתנו אך חשובים עוד יותר ראשון לילד העובר שלב בחייו: **הצגת הדברים ותכנון מראש, פתיחה וביטוי של מושגים כקושי ראשוני, התמודדות והתמדה, והיכולת לתקן גם טעויות הם בסיס ראשוני ללמוד את החיים וללמוד כיצד ללמוד', וההתחלה בספר ויקרא היא אפשרות נהדרת ומאתגרת להקנות אותם לילד.**

**הרב אבי אברהם, יועץ ומטפל רגשי, מנהל מרכז קומ"ה לקידום והעצמה**  
**ליצירת קשר: Merkazkuma@gmail.com**